

УДК: 378.014.5(4)

Мар'яна Володимирівна Костецька,
аспірант кафедри математики, інформатики та методики їх викладання у початковій школі,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ЧИННИКИ ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлено внутрішні і зовнішні чинники та передумови розвитку вищої європейської педагогічної освіти. Розкрито суть понять «інтеграція» й «інтеграційні процеси». Зокрема, охарактеризовано такі чинники, як інтегративні процеси освіти; Болонський процес; модернізація; компетентнісний підхід; інноваційні технології навчання; глобалізаційні процеси в освіті. Розглянуто модернізацію як чинник розвитку вищої європейської педагогічної освіти, що передбачає інноваційний розвиток цієї освітньої галузі в системі освіти. Здійснено аналіз досліджень євроінтеграційних процесів у сучасній теорії і практиці вищої європейської педагогічної освіти. Доведено, що ключовими чинниками розвитку вищої європейської освіти є інтеграційні процеси та компетентнісний підхід. Розглянуто проблеми і перспективи розвитку вищої освіти, компетентнісний підхід як важливий чинник у розвитку вищої європейської педагогічної освіти. Описано перспективні напрямки в розвитку вищої європейської педагогічної освіти.

Ключові слова: вища європейська освіта, розвиток, чинники, передумови, проблеми, перспективи, інтеграція, модернізація, навчальні технології.

Численні політичні, економічні, культурні й освітні зміни в країнах Європи та в Україні зумовлюють оновлення і вдосконалення системи вищої європейської та вітчизняної освіти.

Науковці стривожені зниженням освітнього рівня населення розвитку освіти та навчання на всіх його ступенях. Простежується нестача вчителів та викладачів, чуттєві недоліки в оволодінні педагогічними інноваціями, консервативність змісту, форм і методів і європейських академічних технологій [5; 9; 10; 14]. Після приєднання України до Болонського процесу вітчизняна вища школа розвивається з урахуванням його вимог і рекомендацій. Це передбачає широке поле діяльності для педагогів-науковців, методистів, учителів і студентів педагогічних ВНЗ, оскільки орієнтація на європейський педагогічний освітньо-інтеграційний процес має забезпечуватися у теоретичному і практичному аспектах [4; 6; 12].

Усе зазначене дає підстави стверджувати, що питання аналізу вищої європейської й вітчизняної освіти з огляду на інтенсифікацію Болонського процесу є актуальним і визначається нагальними потребами науки і практичного життя.

Аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури підтвердив, що проблеми розвитку вищої європейської освіти та її реформування відстежували науковці як України, так і зарубіжжя. Дослідження педагогів В. Андрущенко, В. Кременя, Р. Вернидуба, В. Журавського, М. Згуровського, Ю. Руденка, О. Субіної, О. Ярошенко та ін. постають надто важливими у контексті нашої статті.

Науковці В. Андрущенко й Ю. Руденко у праці «Національний характер» акцентують на тому, що українці мають удосконалити себе, оволодівати західноєвропейськими педагогічними науковими, культурними і духовними цінностями, зберігаючи і поглиблюючи свою національну ідентичність [1, с.11]. Дослідження О. Субіної проаналізувала міжнародні суспільні й освітні тенденції європейських держав із підготовки фахівців

педагогічного профілю. Нею виділено професійні компетентності, які є визначальними для «європейського вчителя» XXI ст. й органічно доповнюють вимоги класичних стандартів до особистості викладача [13, с.46]. Інші науковці аналізують євроінтеграційні процеси у сучасній теорії і практиці вищої європейської освіти. Вони пропонують різноманітні науково-методичні матеріали, які присвячені теоретичному з'ясуванню європейського виміру та компетентнісного підходу в освітньому просторі, а також аксіологічних аспектів проектування навчального процесу у контексті європейської інтеграції та глобалізації [9; 10; 11; 12; 14].

Специфіку процесів глобалізації та інтеграції висвітлювали такі науковці, як О. Савченко, А. Сбруєва, С. Семенов, А. Семенова, В. Титарчук та ін.

Водночас потрібно зазначити, що проблеми розвитку вищої європейської освіти недостатньо розглянуті в науковій літературі.

Мета статті охарактеризувати передумови й чинники розвитку вищої європейської освіти, а також з'ясувати її проблеми та перспективи.

Реформування європейських і вітчизняної освітніх систем здійснювалося через внутрішні і зовнішні чинники. До них належать:

- інтегративні процеси освіти;
- Болонський процес;
- модернізація освіти;
- компетентнісний підхід;
- інноваційні технології навчання;
- глобалізаційні процеси в освіті.

Розглянемо перелічені фактори детальніше.

Інтегративні освітні процеси досліджувалися нами шляхом аналізу інтегрування змісту навчальних дисциплін у вищій школі України і зарубіжжя. Це свідчить про зростання зацікавлення проблемою з боку педагогів, психологів і методистів-практиків. Інтерес науковців до освітніх інтеграційних концепцій зумовлений тим, що останнім часом особливо активізувалися розробки

стосовно ролі комплексних знань у розвитку особистості [5, с. 8 - 9].

Ідея інтегрованого підходу передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи вищої європейської освіти, а звідси — прагнення викладача «вийти за межі» однієї навчальної дисципліни.

Власне термін «інтеграція» (від лат. «integer» — повний, цілий) означає створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин із кількох раніше розрізнених одиниць (навчальних дисциплін, видів діяльності тощо) [5, 8].

Оскільки похідна лексема «integratio» тлумачиться як «відновлення», «поповнення», відтак інше трактування інтеграції — процес відновлення відповідної цілісності, відродження природних зв'язків між її елементами [там само].

Ми послуговуємося визначенням цього поняття в «Соціологічному енциклопедичному словнику»: «Інтеграція» — процес, результатом якого є досягнення єдності і цілісності, узгодженості всередині системи, що ґрунтується на взаємозалежності окремих спеціалізованих елементів» [11, с.106].

Відомо, що світ єдиний та неподільний, а всі межі у природі умовні, відносні й рухомі. Це зумовлює потребу синтезу наявних наукових знань. Власне тому навчальні дисципліни вищої школи необхідно сприймати як систему, що функціонує завдяки постійному пошуку інформації з різних навчальних предметів. Тому інтеграція постає закономірним етапом розвитку вищої європейської освітньої системи.

Потрібно зазначити, що інтеграційні процеси в освітньому європейському просторі є широкомасштабними. Це зумовлює якісно нове явище вищої європейської освіти: у ній паралельно співіснують суперечності між наявністю у навчальному плані значної кількості виокремлених (ізолюваних) навчальних дисциплін і затребуваністю у формуванні цілісної системи знань.

Болонський процес є потужним чинником розвитку європейської освіти. Вхідження України до єдиного європейського освітнього простору передбачає реалізацію таких основних цілей і завдань:

- формування європейської зони вищої освіти як запорука мобільності громадян із можливістю їхнього працевлаштування;
- становлення і зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-педагогічного потенціалу України як складової Європи;
- посилення міжнародної конкурентоспроможності як вітчизняної, так і європейської систем вищої освіти, підвищення їх престижу у світі;
- змагання з іншими системами вищої освіти за студентів і вплив на освітній процес;
- підвищення статусу освітніх ВНЗ та їх впливу на розвиток національних і європейських культурних цінностей (університети як

виразники національної та європейської педагогічної свідомості);

- досягнення більшої узгодженості та порівнюваності систем вищої освіти [4; 6; 12].

Для здійснення перелічених завдань в Україні введено ступеневу структуру і стандартизацію вищої освіти із застосуванням прийнятних у Європі критеріїв, механізмів та методів оцінювання її якості.

Разом з тим, багато освітніх проблем ще так і не розв'язано/ Е перспективі необхідне визнання всіма учасниками освітнього процесу факту, що у системі вищої освіти України історично склалося просторове і часове поєднання академічної освіти та професійної підготовки, тобто особою здобуваються академічна та професійна кваліфікації. Завершення нормативного і методичного забезпечення освіти громадян України за двоступеневою структурою вищої академічної освіти відповідає базовому та повному рівням вищої освіти, професійної підготовки за дворівневою структурою вищої професійної освіти (а це освітньо-кваліфікаційні рівні бакалавра, магістра).

Окрім того, необхідно: а) забезпечити єдність системних стандартних вимог вищої європейської освіти з вимогами освітніх стандартів провідних університетів і стандартів професійних спілок європейських країн та з прийнятними в Європі критеріями, механізмами й методами оцінювання якості вищої освіти (наприклад, застосування тестових технологій оцінювання успішності навчання, сертифікації фахівців тощо); б) організувати навчальний процес за модульним принципом та з використанням системи кредитних записок одиниць; в) запровадити європейські градації дипломів, ступенів, академічних кваліфікацій, додатки до дипломів, а також створити умови для розширення мобільності студентів, викладачів, дослідників та управлінців.

За наявності детальної інформації про основні етапи й цілі Болонського процесу, все ще відсутні системні дослідження прихованих і надзвичайно важливих тенденцій розвитку вищої європейської освіти, одним із проявів яких є спроба створення європейського простору вищої освіти і науки.

Модернізація як чинник розвитку вищої європейської освіти передбачає інноваційний розвиток освітньої галузі. Між європейською освітою, педагогічною наукою і виробництвом сьогодні, на жаль, існує суттєвий розрив, бракує законодавчо-нормативної забезпеченості цих компонентів, оскільки має місце вплив великого приватного капіталу на природні монополії та людські ресурси. А це призводить до негативних наслідків. Нова освітня парадигма відповідно орієнтована не тільки на змістово-операціональний процес навчання, а й на його результати. Останні передбачають обґрунтування того, що потрібно знати, розуміти, вміти, а також здатність продемонструвати свої досягнення після завершення навчання. Це стосується й окремої навчальної дисципліни курсу чи модуля. До того ж результати навчання визначають вимоги для надання кредиту.

Компетентнісний підхід є важливим чинником у розвитку вищої європейської освіти. Він об'єктивно пов'язаний із суспільним поступом європейських держав і супроводжується глобалізацією та динамікою життєвої позиції.

Компетентність трактується науковцями по-різному: як обізнаність (Н. Бібік); як професіоналізм (А. Хуторський); як готовність включитися до певної діяльності (О. Пометун, О. Савченко).

Визначення цього поняття знаходимо у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови»: «Компетенція – добра обізнаність у чомусь; коло повноважень певної організації, установи чи особи; загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях і здібностях, які набуті завдяки навчанню» [4, с.449]. Звідси «компетентний – це той, який має достатні знання в певній галузі, добре обізнаний, тямущий; ґрунтується на знанні, кваліфікований; має певні повноваження, повноправний, повновладний» [там само].

Інакше кажучи, компетентність постає як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Бути компетентним означає вміти мобілізувати в конкретній ситуації набуті знання і досвід» [10].

Окремі дослідники тлумачать поняття «компетентнісний» як здатний результативно діяти, розв'язувати наявну проблему якісно й ефективно, застосовувати власні знання у нестандартних ситуаціях, високопрофесійно, кваліфіковано виконувати фахове завдання або певну роботу [2, с.18].

Інші науковці трактують компетентність як безперервне навчання протягом усього життя; постійні саморозвиток та професійне самовдосконалення для продовження фахової діяльності [2; 4; 6; 7; 8; 10; 12]. Професійна педагогічна діяльність, підвищення кваліфікації вчителя в різних країнах мають характер або обов'язковий, або добровільний. Загалом, у майбутньому, як прогнозують науковці, значення поняття «підвищення кваліфікації» буде змінюватися. Сьогодні, однак, в окремих європейських країнах можливість підвищувати кваліфікацію, традиційно обмежена.

Як бачимо, зараз існує неоднозначність інтерпретації компетентнісного підходу у вищій освіті європейських країн. Однак можна говорити і про різноплановість його реалізації в освітньому процесі європейських ВНЗ. Дослідниками проаналізовано ці положення, здійснено їх узагальнення, а також розроблено пропозиції щодо подальших нових проєктів у цій сфері [2; 4; 6; 9; 10; 12; 14].

Дослідники С. Клепко, О. Локшина зазначають, що компетентнісний підхід у вищій європейській освіті практикувався у межах Болонського процесу, зокрема, довготривалого масштабного проєкту Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур у Європі». У матеріалах проєкту

запропоновано трактування таких ключових понять, як:

- *компетентності* (поєднують знання, розуміння, здатності, обізнаності, уміння й навички);
- *формування різних видів компетентностей* (під час засвоєння різних навчальних дисциплін на різних його етапах. Виокремлюють компетентності спеціальні предметні (фахові) та загальні (базові) [6; 8].

В умовах мобільних ринкових відносин виразнюється потреба пошуку нестандартних шляхів організації вищої європейської освіти. Важливим чинником науковці вважають інноваційні навчальні технології, які зумовлюють формування світогляду молодого покоління, розробку мети і завдань його розвитку. Серед згаданих інноваційних методів – особистісно орієнтоване й розвивальне навчання, диференційований підхід до навчання, інтерактивні технології навчання, використання інформаційних сучасних технологій тощо. Зазначені технології використовуються у вищій європейській педагогічній освіті для характеристики якості підготовки майбутніх учителів [8, с.23].

Сьогодні визначальним загальноосвітнім чинником більшість науковців визначають глобалізацію. Це об'єктивний процес, який спрямовує напрями розвиток вищої європейської освіти. Глобалізація включає функціонування соціально-педагогічних систем та особливості підготовки фахівців, які працюватимуть в умовах полікультурного середовища. Це, зі свого боку, передбачає необхідність оновлення змісту, форм і методів організації освітнього процесу. Глобалізаційні процеси увиразнюють нові вимоги до розвитку вищої європейської освіти в умовах сучасного полікультурного простору.

Нами виокремлено передумови розвитку вищої європейської освіти в освітньому педагогічному вимірі, а саме:

- використання законодавчо-нормативного, правового, матеріально-технічного, науково-методичного й інформаційного забезпечення вищої європейської освіти в освітньому просторі;
- поліпшення матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів, включаючи забезпечення відповідних мультимедійних засобів та створення нових програм для підключення Інтернет-комунікацій;
- розширення і поглиблення зв'язків вищої європейської освіти безпосередньо з виробництвом;
- удосконалення соціокультурного компонента з метою здійснення міжмовної іншомовної комунікації;
- оцінювання рівня професіоналізму майбутніх фахівців.

Перед сучасною європейською вищою освітою постали такі проблеми:

- розбудова вищої європейської освіти як найважливішої ланки світового освітньо-виховного процесу;

- забезпечення пріоритетності розвитку молоді; збереження культурних цінностей і духовності на основі світових зразків;
- реформування концептуальних, змістово-процесуальних, структурних та організаційних засад вищої європейської освіти;
- реалізація інвестиційного розвитку вищої європейської освіти;
- створення ефективних програм професійної підготовки фахівців.

Для розв'язання перелічених проблем необхідна координація різних ланок вищої європейської освіти.

Перспективними в розвитку вищої європейської освіти вважаємо такі напрями:

- 1) реформи в галузі докторантури, мобільність магістрантів і докторантів, подальші кар'єрні плани молодих дослідників;
- 2) відповідність соціально-економічного розвитку суспільства динаміці розвитку вищої європейської освіти;
- 3) вплив інтеграційних і компетентнісних підходів на вищу європейську освіту;
- 4) створення проектів для європейського освітнього простору;
- 5) удосконалення якості вищої європейської освіти на основі спільної мети, завдань і методичних підходів;

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Національний характер / В. Андрущенко, Ю. Руденко // Освіта. – 2011. – 2–9 березня. – С.11.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Н. М. Бібік / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.: Ірпінь: ВТФ Перун, 2001. – С. 449.
4. Журавський В. С. Процес модернізації освіти України в контексті Болонського процесу / В. С. Журавський // Колект. моногр. «Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи». – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – С. 19-22.
5. Зимульдінова А. Інтегроване вивчення предметів за галузями знань: навчальний посібник/ А. Зимульдінова. – Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014.– 124 с.
6. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОППО, 2006. – 328 с.
7. Коміренко В. Приєднання до Болонського процесу як євроінтеграційна стратегія України: аспекти, проблеми, прогнози / В. Коміренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2004. – 47.– Ч.1. – С. 10-14.
8. Локшина О. І. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській освіті / О. І. Локшина // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 19-33.
9. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
10. Савченко О.Я. Інваріантний компонент у підготовці вчителя початкових класів. Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції: 1-2 квітня 2004 р. / Уклад. Л. Л. Макаренко, М. С. Севастюк, О. П. Симоненко. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. – С. 3 – 7.
11. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / [под ред. Г. В. Осипова]. – М. : Издат. группа ИНФРА ; НОРМА, 1998. – С.106.
12. Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя / М. Ф.Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ – Харків, МОН Укр. НТУ «ХП», 2004. – 111с.
13. Субіна О. Імідж вищого навчального закладу як важливий чинник конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг / О. Субіна // Вища школа. – 2011. – № 1. – С. 46-54.

14. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно–ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.

Марьяна Владимировна Костецкая,
*аспирант кафедры математики, информатики и методики их преподавания в начальной школе,
Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко*

ФАКТОРЫ И ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ЕВРОПЕЙСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье освещены внутренние и внешние факторы и предпосылки развития высшего европейской педагогического образования. Раскрыта суть понятия интеграция и интегрциийни процессы. В частности, описано следующие факторы: интегративные процессы образования; Болонский процесс; модернизация; компетентностный подход; инновационные технологии обучения; глобализационные процессы в образовании. Рассмотрены модернизацию как фактор развития высшего европейской педагогического образования, что предполагает инновационное развитие этой сферы образования в системе образования. Осуществлен анализ исследований евроинтеграционных процессов в современной теории и практике высшей европейской педагогического образования. Доказано, чтои ключевыми факторами являются интеграционные процессы и компетентностный подход. Рассмотрены проблемы и перспективы развития высшего образования, компетентностный подход как важный фактор в развитии высшей европейской педагогического образования. Описаны перспективные направления в развитии высшего европейской педагогического образования.

Ключевые слова: высшее европейское образование, развитие, факторы, предпосылки, проблемы, перспективы, интеграция, модернизация, учебные технологии.

Mariana Kostetska,

*Postgraduate majoring in Mathematics, Informatics and Methods of their Teaching at Primary School Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

FACTORS AND PRECONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN HIGHER EDUCATION: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

The internal and external factors and preconditions for European higher pedagogical education development are revealed in the article. The essence of the concepts «integration» and «integrative processes» have been characterized. These factors have been described: integrative processes of education; the Bologna Process; modernization; competence-oriented approach; innovative learning technologies; globalization processes in education. Modernization as the factor of European higher pedagogical education development has been revealed, which presupposes the innovative development of this educational sector in the system of education. The investigations of European integration processes in the modern theory and practice of European higher pedagogical education have been analyzed. The integrative processes and the competence-oriented approach have been chosen key factors. Topical problems and perspectives of higher education development, the competence-oriented approach are considered important factors of European higher pedagogical education development. Some perspective directions in the European higher pedagogical education development have been described.

Key words: European higher education, development, factors, preconditions, problems, perspectives, integration, modernization, educational technology.

Подано до редакції: 3.03.2017 р.

Рекомендовано до друку: 17.03.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор В. В. Нестеренко